

עליון

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732-865-7002

עלה נביא

ע"פ ספר 'עיונות וזהומות' מהרב יצחק אשכנזי שליט"א

השומר לה פן מעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה (דברים יב, יג)

הקרבת חוץ על פי נביא ומעשה דאליהו בהר הכרמל

סתירת הספרי, ופירש רש"י "השומר לה", ליתן לא תעשה על הדבר. "בכל מקום הבבלי והירושלמי אשר תראה", אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב על פי נביא כגון אליהו בהר הכרמל, עכ"ל. והוא מהספרי (פיסקא ע) ע"ש. ומשמע שלא אסרה תורה להעלות קרבן בחוץ אלא על פי עצמו, אבל על פי נביא לא נאסר מעולם. אבל צ"ע בזה, דביבמות (ז, ב) שקיל וטרי אם מתנין ב"ד לעקור דבר מן התורה, ובעי למילף מאליהו בהר הכרמל, ודחי דשאני התם שציוותה התורה לשמוע לנביא האומר לעבור על איסור תורה לפי שעה למיגדר מילתא, דכתיב "אליו תשמעון". ולשיטת הספרי דלא אסרה תורה כלל העלאת חוץ עפ"י נביא, היכי מייתי מיניה ראייה דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, דהתם באליהו בהר הכרמל בלא"ה לא נאסרה ההעלאה בחוץ כלל כיון שהיה על פי נביא, וצ"ע.

ובצפנת פענח להגאון הראגוצ'ובר ז"ל (בהל' יסוה"ת פ"ט ה"א ובהל' מתנות עניים פ"ח ה"ח) העלה שחלקו בכך הבבלי והירושלמי, דלשיטת הבבלי באמת יש איסור שחוט חוץ גם ע"פ נביא, ומעשה דאליהו הותר מדין "אליו תשמעון", אבל להירושלמי אין איסור כלל עפ"י נביא, וכדברי הספרי.

אבל לכאורה קשה, דלקמן בפרשת שופטים (יח, כב) כתב רש"י וז"ל, כבר נצטוו שאם בא [נביא] להדיחך מאחת מכל המצוות לא תשמע לו, וא"כ מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל, הכל לפי צורך שעה וסייג הפירצה, לכך נאמר "אליו תשמעון", עכ"ל. והוא מהספרי (פיסקא קעה). הרי שגם הקרבת חוץ דאליהו בהר הכרמל לא הותרה מתחילתה ע"פ נביא, וההקרה שעשו היתה מדין "אליו תשמעון", וכן הוא הכלל בכל המצוות שאם יאמר לך הנביא לעבור באיסור לצורך השעה כדי לגדור את ישראל מותר, וכמשנת"ת בסוגיא דיבמות, ושלא כדברי רש"י והספרי כאן, ונמצאו דברי רש"י והספרי סתרי אהדדי.

חילוק בין ואפשר לומר, דהנה המעלה קרבן בחוץ אזהרתו מקרא ד"השמר העלאה לשחיטה" לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", אבל השוחט בחוץ לא כתיב אזהרתו להדיא, וילפינן לה מגזירה שוה, כמבואר בזבחים (קו, ב), וא"כ נראה דהך תנאי ד'אשר תראה' שנתחדש שמעיקרא לא נאסר עפ"י נביא, זהו רק באיסור העלאת קרבן בחוץ, אבל באיסור שחיטת חוץ ליכא להאי דינא, ולא התנה בו הכתוב מעולם דעפ"י נביא מותר. ולפ"ז י"ל, שדברי הספרי דמעשה דאליהו היה מדין "אליו תשמעון" הכוונה על השחיטה בחוץ [וכמשמעות תוס' יבמות (ז, ב) ד"ה ליגמר], ולא על ההעלאה, דההעלאה מעיקרא לא נאסרה ע"פ נביא דילפינן מ"אשר תראה", וכנ"ל. וכן הוכחת הגמ' ביבמות שניתן לעקור ד"ת למיגדר מילתא, היא רק משחיטת חוץ, אך ההעלאה מעולם לא נאסרה ע"פ נביא ואין להוכיח מאליהו.

בעל 'צפנת פענח' בצעירותו

ויש להביא סמוכין לזה, דהנה מבואר מלשון הכתוב בספר מלכים (א' יח, לג-לו, וברש"י שם), שההעלאה עשה אליהו בעצמו, אך השחיטה לא מפרש קרא מי עשאה, ואפשר שתלמידיו ואנשי עצתו היו שוחטים, וכ"כ הערוך לנר ביבמות (ז, ב). והנה כשהנביא עצמו קיבל נבואת אמת לעקור דבר מה"ת, מסתבר דא"צ קרא ד"אליו תשמעון", ולא נאמר קרא אלא שאנחנו צריכים לשמוע לו כשמצווה לאחרים לעקור דבר מה"ת, אבל הוא בעצמו סברא הוא שצריך לפעול ע"פ נבואתו. וא"כ בהכרח ראיית הגמ' ביבמות שיכולין לעקור דבר מה"ת, לא היתה מההעלאה, דהא ההעלאה עשה אליהו בעצמו ואינה מדין "אליו תשמעון", אלא ע"כ הראיה היא מן השחיטה, וכמשנ"ת.

חילוק בין חוץ והנראה ליישב באופן אחר בס"ד, דהנה כתב הרמב"ם ז"ל **לירושלים וחוף לעזרה** בהל' יסוה"ת (פרק ט הלכה ג) אודות ההיתר לעבור על ד"ת ע"פ נביא לפי שעה, וז"ל, כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ, וירושלים נבחרת לכך, והמקריב בחוץ חייב כרת, עכ"ל. ואיכא למידק דאמאי נקט בלישנא האיסור דחוץ **מירושלים**, דיותר הול"ל חוץ מן העזרה, וכמ"ש בהל' מעשה הקרבנות (פי"ח ה"ב, וכ"כ בפ"ט הט"ו) וז"ל, המקריב קרבן חוץ לעזרה ביטל מ"ע ועבר על ל"ת שנאמר "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" וכו', עכ"ל. הרי דהאיסור הוא להקריב חוץ לעזרה ולא חוץ לירושלים, וא"כ למה נקט הרמב"ם בהל' יסוה"ת האיסור דחוץ מירושלים.

ויש לומר, דהנה איתא במכילתא ריש פרשת בא (לפי גירסת הגר"א ז"ל), עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל ראויה לשכינה, משנבחרה ירושלים יצאת א"י וכו', עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים כשרה למזבחות, משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנאמר "השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' כי אם במקום אשר יבחר" וכו', ע"כ. ומבואר מזה שהיו שתי בחירות, תחילה בירושלים, ואחר כך בבית עולמים בהר המוריה.

ועל הבחירה של בית עולמים מייתי קרא ד"השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' כי אם במקום אשר יבחר", ומהאי קרא דרשו נמי בירושלמי ובספרי "אשר תראה" אבל עפ"י נביא מותר, וכמש"כ לעיל. וא"כ י"ל דהתנאי שהעלאת חוץ מותרת עפ"י נביא, הוא רק באיסור הקרבה חוץ מבית עולמים, דבבחירה זו דיבר הכתוב, והיינו אחר שנבחרה ירושלים ובא לבחור מקום למזבחות בתוך ירושלים, התנה הכתוב דעפ"י נביא מותר לבחור מקום הקרבה כאשר הוא רואה, אבל חוץ לירושלים לא התייר הכתוב אפילו עפ"י נביא לבחור מקום הקרבה. ונמצא שע"פ נביא רשאים להקריב חוץ לעזרה רק בירושלים עצמה, אבל חוץ מירושלים גם ע"פ נביא אסור.

ולפ"ז מדוייק מאד לשון הרמב"ם שאליהו בהר הכרמל בא לעקור איסור הקרבה חוץ **מירושלים**, שהרי בתוך ירושלים וחוף מבית עולמים בלא"ה הותר עפ"י נביא מקרא ד"אשר תראה" ואין כאן עקירת האיסור, ורק האיסור חוץ מירושלים לא הותר עפ"י נביא, ואתא אליהו ועקרו לפי שעה מקרא ד"אליו תשמעון". והשתא אין סתירה בין הספרי בפ' ראה והירושלמי, לבין הספרי בפ' שופטים והבבלי במס' יבמות, דהספרי פ' ראה והירושלמי מיירי באיסור דהקרבה חוץ מבית עולמים, אשר רק באיסור זה נאמר התייר ד"אשר תראה" דעפ"י נביא מותר, אבל הספרי פ' שופטים והבבלי עסקו באליהו שהיה חוץ מירושלים, ועל כן הוצרכו לדינא ד"אליו תשמעון" כדי לעקור האיסור לפי שעה.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		יום השבת		ליל שבת		מוצאי שבת	
מנחה גדולה	1:32	הדלקת נרות	7:19	ס"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק)	8:55	שקיעת החמה	7:36
ט' שעות (להתחלת סעודה)	4:18	איסור מלאכה (בשעה"ד)	7:34	ס"ז קרי"ש גר"א וגר"ז	9:38	ג' כוכבים קטנים	8:18
מנחה קטנה (לשיטת מלאכה)	4:51	שקיעת החמה	7:37	ס"ז תפילה גר"א וגר"ז	10:45	ע"ב דקות	8:49
פלג המנחה (גר"א - לתפילת מנחה)	6:14	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:58-7:58	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	12:57	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	9:02
פלג המנחה (מג"א לפי אופק - לחומרא)	6:39	צאת ג' כוכבים (לקר"ש לפני הסעודה)	8:17	הפסרת השמים כסאי	פרקי אבות פרק ה	חצות הלילה למלוא מלכה	12:58

לכבוד מערכת עלים שליט"א

עתה באתי ע"ד מה שהביא ידידי הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א מפי הגאון ר' דב לנדו שליט"א להוכיח כדעת הגר"ז זצ"ל שמצות תפילין איננה מצוה יומית, מהא דהביא הרמב"ם (פ"ה מהל' תעניות הל' יא) שמקצת החכמים לא הניחו תש"ר בת"ב.

שמעתי מאבא מרי שליט"א דלכאורה יש לדחות הראיה, שהרי אהא דאבל אסור בתפילין שנלמד מקרא דפארך חבוש עליך, פירש"י בכתובות (ו, ב) ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו ואין זה פאר לתפילין, עכ"ל, והיינו שאין זה דין באבילות, אלא שאין זה מכבוד התפילין היותם מעוללים בעפר. [ודלא כדמשמע מדברי רש"י בסוכה (כה, ב) שהוא דין מדיני אבילות. וע"ע בתוס' כתובות שם.]

ולפי"ז שפיר יש לומר דמקצת החכמים הרגישו באבל תשעה באב אבילות של מעולל בעפר קרנו, ועכ"פ לאבילות ישנה ס"ל לאלו החכמים שדי בזה שלא יניחו תש"ר, שלא לזלזל בפאר של תפילין. והיינו שמדינא היו נמנעים מלהניח, ואין להוכיח איפוא מכאן שאין המצוה להניח תפילין בכל יום.

שוב התבוננתי שיסוד הראיה מבוסס על מש"כ הרמב"ם בלשון 'נוהגים' ומשמע שאין זה מדינא, אך יתכן גם לפרש כדברי אאמ"ר שליט"א, לומר שלשון 'נוהגים' שייך הכא, שהדבר תלוי באובנתא דליבא.

ואסיים בתודה על עלונכם המפואר, מעשי ידיכם להתפאר,

בברכה, *משה פליין*

מנהג גדולי ליטא בהנחת תפילין דר"ת

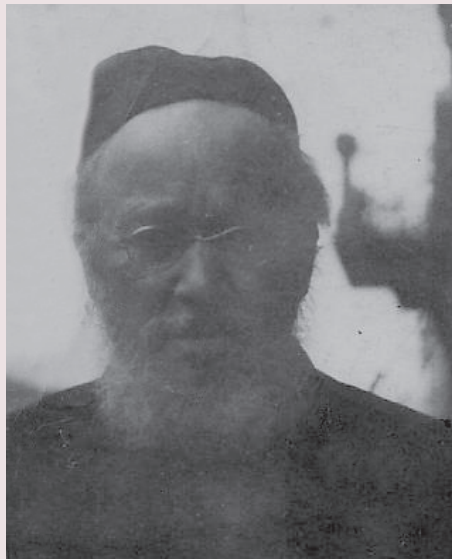
ראיתי בעלים (פרשת עקב) אודות מנהגי תלמידי הגר"א בהנחת תפילין דר"ת, ע"פ ספר יקר טוטפתא מאת הרב דוד קויפמאן שליט"א, ורצוני להוסיף בזה כמה הערות בס"ד.

א. מה שהובא מהכתר ראש (אות יג) שאמר הגר"א לתלמידו הגר"ח שיש כ"ד אפשרויות בתפילין, באמת יש עוד שמועה בזה, והובא שם בכתר ראש (אות יד), שיש ס"ד אפשרויות. עוד יש להוסיף שכהיום יש גם ספק בין כתב בית יוסף וכתב האר"י כידוע, וא"כ כהיום יש קצ"ח אפשרויות.

ב. יש לציין עוד דשיטת ר"ת בעצמו אין אנו מקיימין, כי לדעת ר"ת צריך שהפרשיות יהיו שוכבות ואנו עושים אותן עומדות. ולא שמענו מעולם שבתפילין חוששים לשיטתו בענין זה, ורק לענין סידור הפרשיות עושים כר"ת.

ג. בעיקר הערת הגר"ח מוואלאזין לרבו הגאון זצ"ל, שטען כגון אני שאיני מניח תפילין כל היום לכן למה לא אחמיר כדעת ר"ת, משא"כ לאלו המניחים כל היום בודאי אין לבטל תפילין דרש"י בשביל תפילין דר"ת. נראה שאלו מעדת הליטאים המניחים תפילין דר"ת, חוששים לדברי הגר"ח שלא למעט תפילין דרש"י מחמת חומרא דר"ת, ולכן מקפידים מאוד שלא להסיר תפילין דרש"י באמצע התפילה, וכ"ש שלא בחזרת

הש"ץ שכבר צווח בזה הפרי מגדים, אלא מניחים של ר"ת אחר התפילה. ועאכ"ו יש לעורר על מה שראיתי קצת שנוהגים שכבר חולצין תפילין דרש"י קודם חזרת הש"ץ, ואין אומרים בתפילין דרש"י רק קדושה אחת, ובכללם הש"ץ שמתפלל תפילת י"ח שלו בחזרה בתפילין דר"ת, שכמעט עושים ר"ת עיקר ורש"י טפל.

הג"ר אריה לייב הכהן בן החפץ חיים

ד. מה שהביא מבעל קרן אורה שהניח תפילין דר"ת, יש לציין דאחיו בעל משכנות יעקב דדקדק מגמ' ברכות (ו, א) כדעת רש"י. מאידך המשך חכמה (בפרשת ואתחנן) הביא סמך לשיטת ר"ת, דמרוזמ הד' פרשיות דטט ופת דוקא בפרשת שמע שהיא האחרונה לשיטתו, והיא משלמת מנין ארבע.

ה. ומה שהביא שמועה בשם החפץ חיים שחשש מצד "קרקפתא דלא מנח תפילין", דבר זה אינו מובן כלל כי לפי הגר"א כבר הוכרע כרש"י. וכל זה בכלל תשובת הגר"א להגר"ח תלמידו, שאם חוששים לקרקפתא לכל שיטה צריכים לעשות כ"ד [או ס"ד] זוגות. וראיתי בספר פאר הדור (עמוד פז-פח בעהרה), שכאשר הראו לחזו"א דברים חריפים מהגאון מקאמרנא שמי שאינו מניח תפילין דר"ת הוא כקרקפתא דלא מנח תפילין, השיב החזו"א, מה חידש הגאון מקאמרנא, כבר קדמו ר"ת, אבל לא קיי"ל כן. ועוד בר מן דין יתכן דדי במניח פעם אחת בחייו כדי לצאת מידי קרקפתא דלא מנח תפילין. אלא מסתבר לענ"ד שהשומע במחכ"ת שמע וטעה. [ואולי החליף את הח"ח בהגר"ש שקופ, כמובא בספר שימוש חכמים בשם הגר"ז גוסטמאן תלמיד הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל, שבערוב ימיו של רבו, כאשר ירד לעומק דברי ר"ת באיזה סוגיא, התבטא שתקוותו לשמוע שיעור בעולם הבא מר"ת, ומאז החל להניח תפילין דר"ת, שלא יאמר עליו ר"ת שהוא קרקפתא דלא מנח תפילין.] והעיקר כדברי בנו של החפץ חיים הג"ר לייב, שהחפץ חיים התחיל להניח תפילין דר"ת מחמת הירושלמי המזוייף. אלא שעדיין אנו צריכים לסוף דברי בנו, שאביו החפץ חיים אף אחר שנודע לו שהירושלמי מזוייף, מכל מקום סבר שאינו מדרך כבוד להפסיק מלהניחם אחר שכבר התחיל.

ו. ובעיקר דברי הגאון מקאמרנא יש לציין שכבר קדמו בבאר היטב (סימן לד). ובמור וקציעה כתב על זה, וז"ל ראיתי לאחד מהקוצרים שכתב שקבלה בידו שמי שאין מניח ב' זוגות תפילין הוי קרקפתא דלא מנח תפילין. ישתקע הדבר ולא יאמר, חלילה להוציא לעז על גדולי ישראל הקדמונים בעלי דעה זו וכל ישראל כמעט שנמשכו אחריהם, ולהעלות על הדעת שלא יצא י"ח תפילין וכו', ולא נהגו כן דורות הקדמונים, והנח להם לישראל כמו שנהגו כי בני נביאים הם, עכ"ל.

ז. ובשולי היריעה אציין מה ששמעתי בזה ממור"ר הגר"ק עפשטיין שליט"א, שסבו הגר"ש שקופ זצ"ל היה מניח תפילין דר"ת בשעת המנחה. והיתה לו התקפת הלב בשעת המנחה ובא רופא אחד להחיותו. בין כך חלץ הרופא את תפילין דר"ת שלו וגם הגארטיל שלו, והניח בכיסו. לימים מועטים פרצה המלחמה ולא היה יכול הרופא להחזיר התפילין לבני המשפחה ונשלח לארץ סיביר. אחר המלחמה מצא הרופא בני המשפחה והחזיר להם את שני הדברים שהיו בכיסו - התפילין דר"ת והגארטיל. ואמר האי אומנא, שהרגיש שהתפילין שמרו עליו בסיביר כל אותם השנים. הרי זה דבר מעניין, שמבין חפציו של ראש ישיבה ליטאי, נשתיירו דווקא התפילין דר"ת שלו והגארטיל!

בברכה, *משה ברוך קרוא*

ביאור מילת לטוטפות

ראיתי בגליון פ' דברים ופ' ואתחנן דבריכם בענין מילת 'לטוטפות' אם היא בלשון הקודש, וגם בענין כונת הפייטן לשבת נחמו, שהבאתם פירוש החיד"א בשם המהר"ל, דמהא דדריש ר"ע טט בכתפי שתיים ופת באפריקי שתיים, מבואר ששמע נאמר בכל לשון. ותליתם דבר זה אם 'טט' ו'פת' הוא גילוי מילתא לפירוש המילה 'טטפת' בלשון הקודש. דלפי"ז אין מקום לפירוש המהר"ל, או שמא 'טטפת' הוא בלשון לע"ז, ולפי"ז עולה יפה פירוש המהר"ל דמוכח ששמע נאמר בכל לשון.

ותמהני בכל דבריכם, דמי כעורה מה שדרשו חז"ל (ברכות יג, א) שמע בכל לשון שאתה שומע? ועוד, אם 'טטפת' הוא לשון לע"ז, אטו נימא שמי שאינו מבין מילת טוטפות לא יצא (כמש"כ המ"ב סס"ב סק"י, שבשאר לשונות צריך להבין פירושו)? ועוד דלפמש"כ הביאור הלכה (ר"ס סב) ששאר לשונות מהני רק במקום שמדברים בו, א"כ אינו יוצא בקריאת שמע אא"כ הוא נמצא בכתפי ואפריקי בבת אחת? ובע"כ שאמירת מילת 'טוטפות' אינה ענין כלל לדין שמע בכל לשון, דפשיטא שעיקר המצוה היא לקרוא את הלשון הכתוב בתורה (באיזה לשון שהיא), ונתחדש בדין 'בכל לשון' שאף המתרגם בלשון אחרת יצא. ופשוט, שכונת הפייטן לא היתה להביא מקור אמיתי שלא כהגמרא, רק דרך רמז וחיודוד ליופי הפיוט. וא"כ דברי המהר"ל אינם מקור אמיתי לדין 'בכל לשון' רק רמז וחיודוד בעלמא, ואין להקשות ולתרוץ בהם.

וביותר תמהתי, שלפענ"ד פשוט שלכו"ע אין פירוש מילת 'טוטפות' - ארבעה, רק דר' עקיבא דורש המילה שבא ללמד דין ד' בתים, אבל פ"י המילה הוא תפילין. וכן מבואר בפרש"י פרשת בא (יג, טז) ובתוס' זבחים (לז, ב) שהבאתם, ע"ש. ולפי"ז נפל היסוד, ש'טטפת' כלל אינו לשון 'טט' ו'פת'. ומה שתמהו

כתב השו"ע (סימן קי סעיף ו) וז"ל, הר"מ מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך בבוקר היה אומרה אחר יהי רצון, כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה, עכ"ל. וכתב המג"א (סי"ק יג) וז"ל, ואם הולך באמצע היום

יסמיכה לברכה אחרת, כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה, או יטיל מים ויאמר אשר יצר, עכ"ל. וכ"כ המשנה ברורה (סי"ק ח). והוסיף המשנה ברורה וז"ל, ובמקום שאין יכול לעשות כל זה, כגון שאין לו על מה לברך כו', אעפ"כ מותר לומר תפילת הדרך, דכמה ראשונים סברי דתפילת הדרך א"צ שתהיה סמוכה לחברתה, עכ"ל.

והנה המהר"ם מרוטנבורג הוא כמעט שיטה יחידה בענין זה, ששאר הראשונים חולקים עליו וסוברים שא"צ להסמיכה לברכה אחרת [עיי' תוס' (פסחים קד, ב ד"ה כל), רמב"ן (ברכות נד, ב), רשב"א (שם כט, ב), ראב"ה (הל' ברכות ס"ו פו), ב"י (סימן קי ד"ה והר"מ) בשם רבינו יונה]. ואף המחבר לא כתב שצריך להסמיכה, אלא הביא המנהג של המהר"ם מרוטנבורג, ומשמע דהוי חומרא בעלמא. וי"א שגם מהר"ם נהג כן לחומרא בעלמא ולא לעיכובא (עיי' פרישה סי' קי ס"ק ח, וספר אהלך באמיתך

פ"ט הערה 10). וכיון שכמעט כל הראשונים אינם סוברים כחומרא זו, נראה פשוט שאם אין לו על מה לברך בתוך הפרסה הראשונה, עדיף לומר תפילת הדרך תוך פרסה הראשונה שהוא מעיקר הדין, מלהמתין כדי לברך אותה בברכה הסמוכה לחברתה. וכ"כ בספר אהלך באמיתך (פרק ט סעיף לו ועיי"ש בהערה 10).

ועוד אמר לי הגרי"א הכהן פארכהיימער שליט"א בשם הגרי"ח ש קוטלר זצ"ל, דשיטת הגרי"א קוטלר זצ"ל היא שדין ברכה הסמוכה לחברתה הוא רק כשתי הברכות שייכות זו לזו, וכמו בסוגיא דכתובות לענין שבע ברכות, אבל בשאר דוכתי אין ברכה נפרדת נחשבת סמוכה לחברתה. ואמר הגרי"א הכהן פארכהיימער שליט"א דלפ"ז א"צ לסמוך תפילת הדרך לברכה אחרת, שהרי אינה שייכת לברכה שלפניה.

הג"ר אהרן קוטלר עם בנו הג"ר שניאור

ונראה שאין להקשות ע"ז מהטור ושו"ע שהביאו חומרת המהר"ם מרוטנבורג שיש להסמיכה לחברתה, שהרי הם כתבו להסמיכה לברכת הגומל חסדים, וכבר פירש הפרישה (סי' קי ס"ק ח) דזו ברכה הכוללת כל החסדים והויא כעין תפילת הדרך, ומשו"ה היה נוהג להסמיכה לברכה זו.

אמנם מדברי המג"א והמשנה ברורה לכאורה מבואר שלא כדברי הגרי"א קוטלר זצ"ל, שהרי כתבו להסמיכה לברכה אחרונה או לאשר יצר. ומ"מ אמר לי הגרי"א הכהן פארכהיימער שליט"א דבליקוואוד שהוא אתריה דהגר"א קוטלר זצ"ל כוותיה עבדינן.

ובאורחות רבינו (ח"א הל' רה) כתב, דהחזו"א ובעל הקהילות יעקב סברו שא"צ להסמיכה לברכה אחרת. וברשומי אהרן (ח"ב או"ח סי' קי הל' ב) כתב שכן סבר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. וכן אמר לי הגר"ר ראובן פיינשטיין שליט"א בשם אביו שלא היה מקפיד בזה, אבל הוסיף שאם אחד נתן לו דבר לפני אמירתו כדי לברך עליו, היה מקבלו ממנו. ויש מוסרים שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל היה נוהג לומר "ברוך אתה ה' למדני חוקיך" לפני אמירתה.

והנה יש לדון אם אפשר להסמיכה לברכה ראשונה שלפני האכילה, שהרי האכילה הויא הפסק בין הברכה הראשונה לתפילת הדרך. ועיי' בחת"ס (על סעיף ו) בשם מורו הגר"נ אדלער, שברכת הריח חשיב סמוכה לתפילת הדרך, לפי שמעשה הריח לא חשיב הפסק, והחת"ס עצמו סובר שגם מעשה הריח הוי הפסק, ע"ש. ועכ"פ משמע שגם הגר"נ אדלער התייר רק בברכת הריח, שהריח היא מעשה קל, ולא בברכה ראשונה על מאכל.

אמנם בהליכות שלמה (פכ"א הערה 11) חולק על זה וכתב וז"ל, הורה רבנו שיכולים לסמכה לברכה שלפני האכילה, אך עדיף לסמכה לברכה שלאחריה, עכ"ל. ובמבקשי תורה (חוברת לב) הובא שהגרא"מ שך זצ"ל היה נוהג לפעמים לברך על סוכריה ולהסמיך תפילת הדרך לברכת שהכל, ע"כ. ונראה שבאופן שאינו יכול לברך ברכה אחרונה או ברכת אשר יצר, יכול לנהוג כהמתירים לסמוך לברכה ראשונה, ובפרט בברכת הריח.

עלה דרך Tefillas Haderech

Based on Practical Guide to Tefillas Haderech – זכרון אברהם דוב

by Rabbi Aharon Stauber, reviewed by Rabbi Yaakov Forchheimer

Berachah Hasemuchah L'Chavertah

1. Even though *Tefillas Haderech* does not begin with "Baruch....," it is not necessary to recite it after a different blessing. Nevertheless, if it is easy to do so, it is better to recite *Tefillas Haderech* immediately after a different blessing.

- If it is easy to recite *Tefillas Haderech* after a *berachah aruchah* (a blessing that closes with "Baruch Attah," such as a *berachah achronah* or *Asher Yatzar*) it is best to do so.
- If not, then if *besamim* (fragrant spices) are available, recite *Tefillas Haderech* after the *berachah* on these spices.
- If spices are not available, recite *Tefillas Haderech* after making a *berachah* on food, as follows:

- i. Make the *berachah rishonah* on the food.
- ii. Eat a small amount of the food.
- iii. Say *Tefillas Haderech*.

2. Do not delay saying *Asher Yatzar* before a trip in order to say it immediately prior to *Tefillas Haderech*.

3. It is better to recite *Tefillas Haderech* within the first *parsah* of the departure-city than to wait in order to recite it following another blessing (such as waiting until one needs to relieve himself, or until he obtains food).

continued from page 2
כונתם להקשות שאף בדרך דרשה לא מצינו שהתורה תרמז לנו בלשונות אחרות, ותירצו שבאמת הוא דרש בלשון הקודש. עכ"פ אין שום מקום לדון לשון 'טוטפות' כקורא ק"ש בלע"ז. ופשוט וברור שכל דברי הפייטן אינם אלא רמז וחיודוד, וכנ"ל.

ובזה תמהתי על מה שהביא הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א מספר נפש יהונתן, שהקשה "קושיא עצומה" למה תיקנו הברכה בנוסח תפילין ולא טוטפות, ותירץ משום דטוטפות לשון נכרי הוא, וכבר כתבתי שפשוט שאין תרגום של המילה ארבעה ול"ש תירוצו. ועוד יש לתמוה, אטו הקושיא היא מאהבת לשון העברי, הלא הקושיא היא שראוי לתקן נוסח הברכה כנוסח הפסוק שעל ידו נצטוינו, ולא הועיל כלום בתירוצו [ועיי' בהגרי"א (יו"ד ר"ס שכח) בענין אם הברכות הם בלשון מקרא או בלשון חז"ל, ועיי"ש שב' הצדדים הם בלה"ק, רק שיש עדיפות בלשון הפסוק].

ועיקר דברי הנפש יהונתן תמוהים, דאנו מברכים להניח תפילין, ולא וקשרתם כלשון הקרא (עיי' שו"ת מהר"ט ח"ב ס"ז), וכן מברכים על נטילת לולב, ולא על לקיחת כפות תמרים (עיי' שו"ת רשב"א ח"א סקנ"ז), וכן מברכים לקבוע מזוזה, ובכל אלו רואים שהנוסח הוא במילה השגורה בפי חז"ל (כמו תפילין, מזוזה, לולב) ואינו ענין ללשון של תרגום אונקלוס. ונצטערתני איך יכתוב רבן של ישראל הגי' יהונתן דברים כאלו, וחפשי ומצאתי שאגב חורפיה לא דק המעתיק בזה, ובאמת להד"מ, שדברים אלו נדפסו בספר נפש יהונתן ממחבר אחר ולא מרבנו יהונתן אייבשיץ [וב"ה זכינו למעט המחלוקת שבין ר' יהונתן והיעב"ץ].

תזכו להמשיך להנות הציבור הרחב בדבריכם הערבים והמשמחים.

דיידכם, אה"כ (י"ב)

עלה חודש Gehinnom on Motzoei-Shabbos/Rosh Chodesh

Rabbi Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יְבוֹא כָל בֶּשֶׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָי אָמַר ה': וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפָגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּטָעִים בִּי כִּי תוֹלְעֵתֶם לֹא תָמוּת וְאִשֶּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיָה דְרָאוֹן לְכָל בֶּשֶׂר: (הַפְטֵרַת שַׁבַּת רֵאשִׁית חוֹדֶשׁ)

The Gemara (*Bava Basra* 74a) says that every 30 days, Korach and his followers re-enter *Gehinnom* and proclaim משה אמת ותרורתו אמת. Rashbam there explains that this occurs on Rosh Chodesh. The *Rokeach* (*Parshas Behaaloscha*) likewise says that there is a reigniting of *Gehinnom* on Rosh Chodesh, and the *Sefer Chassidim* (#241) elaborates on this.

On the other hand, the *Zohar* (*Parshas Terumah* 150b) says, "On Shabbos, [Rosh] Chodesh, Zmanim [Rosh Hashanah & Yom Kippur], and Yomim Tovim, the fire is calmed and there is no judgment." The *Zohar* puts Rosh Chodesh even before Yom Tov. See also the *Pri Megadim* (*Siman* 297 M.Z. 1), who says that there is no *Gehinnom* on Rosh Chodesh.

Some suggest that the *Zohar* means just that punishment is lighter on Rosh Chodesh, not that it is eliminated completely. However, the wording of the *Zohar* implies that Rosh Chodesh is like Shabbos, when *Gehinnom* is on complete hiatus. Perhaps we can reconcile the Rashbam with the *Zohar* as follows:

Even according to the *Zohar*, *mechallelei Shabbos* are judged and sentenced on Shabbos. The *Zohar* is referring only to those who observe Shabbos: even though they sin in other areas, they still merit getting a break on Shabbos.) However, those who sin in areas that make one a *mumar l'chol HaTorah* – which is also the status of a *mechallel Shabbos* – do not get this reprieve on Shabbos. Korach's followers, who denied Moshe Rabbeinu's special status as a Navi, were considered *mumrim l'chol HaTorah*. Therefore they have the halachic status of *mechallelei Shabbos* and are therefore judged on Shabbos, and thus on Rosh Chodesh too.

Seudas Rosh Chodesh

The *Chida* (*Birkei Yosef*, *Siman* 419) says that the Rosh Chodesh *seudah* is very important, as Rosh Chodesh has a special *kedushah* regarding *Gehinnom*: When *Gehinnom* was created, both Shabbos and Rosh Chodesh (in contrast to Yom Tov, which came later), were already in existence, and it was specifically eliminated from them.

Does an Avel Daven at the Amud on Rosh Chodesh?

There is a dispute among the Poskim over whether an *avel* davens at the *amud* on Rosh Chodesh. Three minhagim emerge: 1) an *avel* doesn't daven at the *amud* at all, 2) an *avel* davens Minchah and Maariv at the *amud*, but not Shacharis, and 3)

an *avel* davens even Shacharis (until Hallel), but not Mussaf. For those who give Rosh Chodesh the status of a moed, an *avel* does not daven at the *amud*; whereas for those who rule that only Shabbos and Yom Tov have the status of *moed* but Rosh Chodesh does not, an *avel* may daven at the *amud*.

Perhaps there is a completely different explanation for the minhag of the *avel* not davening at the *amud* at all. An *avel* davens primarily as a *zechus* for the *niftar*, whose neshamah undergoes judgment during this period. Just as on Shabbos, when the fires of *Gehinnom* are temporarily shut off, on Rosh Chodesh too the need to daven for the *zechus* of the *neshamah* isn't so imperative.

Rosh Chodesh on Motzoei Shabbos

The *Mordechai* says that we say *Tzidkoscha* at Minchah on Shabbos because the *neshamos* are returning to *Gehinnom* after the Shabbos respite. This makes it especially important for an *avel* to daven Maariv on Motzoei Shabbos. However, the *Mordechai* adds, when Rosh Chodesh falls on Motzoei Shabbos, *Tzidkoscha* is omitted at Minchah that Shabbos, because there is no *Gehinnom* punishment on Rosh Chodesh.

Other Minhagim of Motzoei Shabbos Associated with Gehinnom

Several *minhagim* at the conclusion of Shabbos are also associated with the return of the *neshamos* to *Gehinnom*.

1. Some have a *minhag* not to drink water from any river between Minchah and Maariv at the conclusion of Shabbos. Rabbeinu Bachya (*Shemos* 20:8) explains that this is because the *neshamos* are returning to *Gehinnom* at that time, and since they nourish themselves from these waters, it is not proper for us to drink from them.

2. Saying *V'hu Rachum* before Maariv is a plea that the *neshamos* returning to be judged shouldn't receive harsh verdicts (Rabbeinu Bachye, *ibid*). The *Or Zarua* (Vol. 2 #89) adds that we prolong the recitation of *V'hu Rachum* to delay this judgment.

3. According to the *Tur*, the addition of *V'Attah Kadosh* in Maariv is also meant to delay the judgment, as the judgment begins only when the order of *kedushah* is completed. The *Matteh Moshe* (#497) adds that *Viyhi Noam* is also a reference to the judgment of *Gehinnom*.

4. Finally, according to an opinion in the *Rishonim*, the reason for smelling the pleasant fragrance of *besamim* on Motzoei Shabbos is to deflect the stench of *Gehinnom* that re-starts on Motzoei Shabbos. *Tosfos* (*Beitzah* 33b), however, dismisses this interpretation, because if it were the case then we should smell *besamim* on Motzoei Yom Tov as well.

